

**ПРІОРИТЕТНІСТЬ ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ
ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У США**

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається становлення нової парадигми світової освіти, значно посилюються загальні тенденції до демократизації та гуманітаризації вищої освіти. Вочевидь розв'язання проблем глобально-цивілізаційного поступу залежить від людського капіталу кожної країни загалом та якісної, ефективної системи вищої освіти зокрема. В свою чергу, звернення до впровадження загальної гуманітарної підготовки у вищих навчальних закладах США, що певним чином сприяє формуванню гуманітарної культури майбутніх фахівців та забезпечує в цілому збереження та нарощування інтелектуального й культурного потенціалу країни, становить значний інтерес для педагогічної спільноти України.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Різні аспекти вищої гуманітарної освіти США висвітлено в працях таких вітчизняних та зарубіжних учених: Р. Беланова, Т. Бокової, В. Веселової, Д. Вікса, К. Керра, О. Коломієць, В. Корсунова, В. Кудіна, Е. Лузік, О. Малярчук, А. де Ніколаса, С. Романової, О. Романовської, А. Сбруєвої, Р. Флоріди, А. Фролова, Дж. Харфема, Р. Хатчинса, Дж. Швеба, К. Шнайдера та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті — вивчення особливостей упровадження загальної гуманітарної підготовки у вищій школі США, що слугує базисом формування гуманітарної культури студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. STEM-критерії (*англ.* Science, Technology, Engineering, Mathematics) у вищій освіті США, які першочергово базувалися на технічній спрямованості освітнього процесу, стали актуальними в 2006 р. в межах Американської конкурентної ініціативи Дж. Буша молодшого. Оскільки саме тоді досягла свого апогею національна ідея щодо відставання США від зростаючих країн-гігантів Китаю та Індії в технологічній сфері. Тому в той же рік американська академічна громада заявила про необхідність посилення освіти в точних науках, перепідготовки викладачів STEM-профілю і збільшення частки випускників вищих навчальних закладів з технічними освітньо-кваліфікаційними ступенями [2].

Варто згадати, що 17 лютого 2009 р. президент Барак Обама підписав закон про оздоровлення американської економіки і реінвестування (American Recovery and Reinvestment Act (ARRA)), розроблений у період світової кризи з метою стимулювання економіки, підтримки створення нових робочих місць та інвестування в основні суспільно-економічні сектори країни, в тому числі й освіту. Водночас з упровадженням зазначеного закону американський президент наголосив на необхідності перегляду стандартів «післясередньої освіти» [8]. Крім того, на той час освітянам США стало зрозумілим, що «STEM освіта є важливою, але не достатньою для ефективного розвитку суспільства в подальшому» [10].

Відтак, у 2010 р. організацією «Американці за гуманітарні науки» спільно з Американською асоціацією адміністраторів освітніх установ у США проведено дослідження «Готовність до інновацій», яке продемонструвало тенденцію зростання потреби у фахівцях з розвиненою гуманітарною культурою, здатних, окрім вирішення технологічних питань, співпрацювати в команді; аналізувати та висловлювати свою думку

з урахуванням мінливої творчої атмосфери; сприймати і застосовувати конструктивну критику [10].

Таким чином, експерти в галузі освіти США дійшли висновку, що зазначені вище навички не можуть бути сформовані лише шляхом науково-дослідної діяльності студентів у лабораторіях та в процесі здобуття знань певних математичних алгоритмів [10]. Тому спроби активізувати вищу освіту через вузьку спеціалізацію без паралельного вивчення гуманітарних дисциплін призвело до розуміння того факту, що протиставлення точних наук гуманітарним в освіті є не виправданим і не дієвим. Наразі, на глибоке переконання багатьох американських учених, обидва ці напрями треба розвивати в тісному інтегративному тандемі. Тільки єдність точної науки і гуманітарних підходів може сприяти «формуванню особистостей-новаторів у сучасному мінливому світі» [10].

У свою чергу, консультант з професійного розвитку та професор Університету Карнегі-Меллона (Carnegie Mellon University) в штаті [Пенсільванія](#) Дж. Тарнофф переконаний, що сьогодні навички, здобуті в процесі вивчення гуманітарних дисциплін (Arts skills), є більш актуальними для широкого сегмента робочої сили ніж навички в сфері STEM. На його думку, креативність, співпраця, творче спілкування і розвинене критичне мислення становлять основу для досягнення успіху в XXI ст. [11]. Тому їх розвиток є неможливим без інтеграції основ гуманітарних (Arts) та STEM-дисциплін, що виражено в США новою освітньою стратегією STEAM (S — природничі науки, T — технології, E — інженерія, A — гуманітарні науки, M — математика).

Наразі більшість американських освітян поділяють зазначену вище думку Дж. Тарноффа, вказуючи на те, що саме «...креативність, здатність до співпраці та конструктивного спілкування, а також критичне мислення, які в цілому сприяють формуванню гуманітарної культури особистості, в комплексі складають базис її успішної життєдіяльності» [10]. Разом з тим учені в США вважають, що означений «...базис у подальшому відіграє основну роль у створенні нових галузей промисловості, загалом сприяючи благоустрою нації» [10].

Так, з точки зору відомого американського соціолога й економіста, автора теорії креативного класу Р. Флориди, рушійною силою економічного розвитку в світі є креативність, яку він визначає як створення людиною радикально нових корисних форм і продуктів на основі накопичених нею знань і досвіду. Вчений стверджує, що знання та інформація виступають відповідно інструментами та вихідним матеріалом креативного процесу, інновації у формі новітніх технологій — його продуктами. Р. Флоріда вважає представниками креативного класу всіх, чия професійна діяльність спрямована на створення «насичених сенсом нових форм». Тобто, це науковці, інженери, педагоги, архітектори, митці тощо, загалом «усі ті, чия економічна функція полягає в створенні нових ідей, нових технологій та (або) творчого змісту» [3, с. 44].

Крім того, важливість загальної гуманітарної підготовки студентів усіх спеціальностей у вищих навчальних закладах американські вчені обґрунтовують низкою нейрофізіологічних досліджень [10]. Зокрема, дослідженням, проведеним вченими університету Дж. Гопкінса (Вашингтон) в 2009 р., встановлено, що гуманітарна освіта покращує когнітивні навички студентів, розвиває пам'ять та увагу, а також збільшує діапазон академічних та життєвих навичок, що загалом сприяє їхній успішній життєдіяльності [10].

Професор освіти Чиказького університету, теоретик освітніх програм вищих навчальних закладів США Дж. Швоб є прихильником критичної міждисциплінарної інтеграції точних і гуманітарних наук. Він переконаний, що навчально-виховний процес у закладах вищої освіти має, передусім, базуватися на «мотивованому вивченні культури, що сприяє вихованню добре інформованого суспільства та є важливим аспектом побудови успішної нації» [9, с. 240]. На думку Дж. Швоба, саме загальногуманітарна освіта сприяє означеному в більшій мірі ніж професійна підготовка студентів [9].

На глибоке переконання професора Державного університету Нью-Йорка А. де Ніколаса, гуманітарні знання, які він називає «внутрішніми технологіями» особистості (*inner technologies*), є відображенням соціокультурного базису людства, «сховищем оригінальних інтелектуальних моделей, створених культурною традицією». Він вважає, що «...гуманітарні науки активізують мислення та уяву особистості, сприяючи загалом розвитку її гуманітарної культури» [7, с. 257].

Схожої думки дотримується й директор Національного центру гуманітарних наук США (National Humanities Center) Дж. Харфем, який занепокоєний підходом у більшості вищих навчальних закладів країни, спрямованим на зменшення кількості гуманітарних дисциплін. Американський учений наголошує на необхідності обов'язкової загальногуманітарної підготовки студентів усіх спеціальностей, що сприяє формуванню у них гуманітарної культури [5]. Він переконаний, що такий підхід збіднює усі сфери життєдіяльності особистості. Так, у пізнавальному аспекті страждає її загальнокультурна ерудиція. У свою чергу, в професійному розвитку недооцінка ролі гуманітарних знань призводить до гальмування креативних потенцій мислення майбутніх фахівців. Наразі, якщо розглядати виховний аспект означеного підходу, то він позбавляє особистість можливості рефлексії ідеалів та норм громадянської моралі. В естетичній сфері за такого підходу не відбувається ознайомлення студентів з художньо-естетичним досвідом людства та гальмується розвиток їхнього естетичного смаку. Дж. Харфема стверджує, що тепер саме гуманітарні науки стають усе більше відповідальними за визначення пріоритетних цілей суспільства та життєдіяльності окремої людини зокрема [5].

Ретроспективу зазначених вище думок Дж. Харфема простежуємо в наукових працях початку 70-х рр. ХХ століття К. Керра, президента університету Берклі в Каліфорнії, експерта в галузі вищої освіти. Американський учений під час читань пам'яті Годкіна в Гарвардському університеті в 1963 р., аналізуючи наслідки кризи вищої освіти, закликає академічну спільноту до переосмислення ролі загальногуманітарної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Навчання в університеті, на його думку, має залучати студентів до гуманітарного осмислення дійсності в усіх її проявах, що сприяє формуванню їхньої свідомої культурної позиції, на основі якої у студентів відбувається розвиток гуманітарної культури. К. Керр вважає, що надмірна спеціалізація та відсутність єдиних етичних норм наукової практики в країні призводить до дисбалансу змісту навчальних програм вищих навчальних закладів, зокрема скорочення кількості гуманітарних дисциплін через збільшення фінансування наукової діяльності. Крім того, це негативно впливає на формування світогляду молоді, що відображається у відсутності його концептуальності. Адже саме ця якість сприяє самовираженню особистості, формуванню її власного ставлення до світу, допомагає у вирішенні будь-яких її життєвих задач та в цілому слугує підґрунтям розвитку гуманітарної культури особистості [6].

Зауважимо, що на початку ХХІ ст. у процесі роботи над багаторівневим проектом «Автономія, своєрідність (оригінальність), креативність: людина та гуманітарні науки» (*Autonomy, Singularity, Creativity: The Human & the Humanities*), ініційованого Національним центром гуманітарних наук США під керівництвом Дж. Харфема, американськими вченими виокремлено такі основні фактори сучасності, що впливають на саморозуміння (*self-understanding*) особистості, яке, на їхню думку, є важливою рушійною силою її успішної життєдіяльності, а саме: синтез точних і гуманітарних наук; комунікація; соціальний інтелект; новітні форми (біо)технологій (соціобіологія, когнітологія, нанотехнології тощо) [5].

До основних характеристик сучасної людини розробники та учасники зазначеного проекту відносять креативність, автономію та своєрідність, які виділено на межі взаємодії точних та гуманітарних наук (*science and humanities*). Американські експерти вважають, що автономія людини проявляється в її «здатності регулювати й управляти зазначеною взаємодією в залежності від цілей людини» [5, с. 27]. На рахунок людської своєрідності (*singularity*) в сучасному світі вчені США дотримуються думки, що вона прийшла на зміну

притаманній у минулому унікальності (uniqueness) людини. Доцільність уживання поняття «своєрідність» замість «унікальність» вони пояснюють «...епохою тісної взаємодії людей та новітніх високих технологій, без яких їхня життєдіяльність є майже неможливою. Саме в цій взаємодії виявляється своєрідність кожної людини» [5, с. 30]. До того ж саме «...потенціал, що міститься в розумному та вмілому використанні новітніх технологій відкриває грандіозні перспективи для сталого розвитку людини й побудови демократичнішого суспільства» [1, с. 7]. Водночас американські науковці [4; 5; 6; 9] переконані, що саме гуманітарним наукам відведено основну роль в ефективному розвитку зазначених вище характеристик людини та їхній інтеграції у новому типі раціональності сучасності, що в цілому сприяє формуванню гуманітарної культури особистості.

Відтак, нове наукове бачення, яке тепер схвалюють американські освітяни й яке обґрунтовано в експертному звітному документі 2002 р. Асоціації американських коледжів та університетів «Більші очікування: нові перспективи навчання в коледжі» (AAC&U's 2002 Report, Greater Expectations: A New Vision for Learning as a Nation Goes to College), спирається на ефективність загальної гуманітарної освіти. Адже воно також «...надає нової форми гуманітарній освіті, шляхом встановлення можливості розвивати в студентів, на рівні з інтелектуальною силою, критичне судження, кмітливість, гуманітарну культуру та на її підґрунті — глибоке розуміння всієї багатогранності світу, здатність застосовувати певні моральні дії, спрямовані на благо окремої людини та всього суспільства в цілому. Студенти сьогодення мають бути кмітливими генераторами ідей та швидко вирішувати будь-які проблеми, покладаючись на власну інтелектуальну гнучкість. Загальна ерудиція на базі гуманітарної підготовки та здобуті спеціалізовані знання, закладені завчасно моральні принципи та співпереживання за інших допоможуть їм не розгубитися в досить неспокійний, мінливий час» [4, с. 10].

Зрештою, найкращих результатів, на думку американських освітян, можна досягти, коли «...навчання виходить за межі навчального закладу та концентрується на громаді, поєднуючи теорію з практикою. В цьому випадку студенти можуть застосувати свої аналітичні здібності та надати правильну оцінку нагальних проблем сучасного світу» [4].

На глибоке переконання вчених США [4; 5; 6; 9; 10], філософія гуманітарної освіти залежить у меншій мірі від певного предмету, ніж від інтегративного підходу до побудови навчально-виховного процесу, завдяки якому студенти можуть підготувати себе до певної професії та успішної життєдіяльності загалом у більш «ліберальний», широкий спосіб, шляхом вивчення гуманітарних та суспільно-природничих наук (традиційно в США вони разом об'єднані в блок «гуманітарної науки» (Arts)).

Висновки з поданого дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Зважаючи на викладене вище, констатуємо, що гуманітарна освіта XXI ст. є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у США та розглядає актуальні питання, які не лише стосуються навчального закладу, але й суспільства в цілому та забезпечення його робочими місцями. З цією метою вона спрямована на виховання активних громадян, здатних мислити глобально, що загалом сприяє формуванню у них гуманітарної культури. Водночас цінність гуманітарної освіти полягає в тому, що вона готує студентів до успішної життєдіяльності в приватних та муніципальних секторах, у різних структурах демократичної держави та більше того, навіть у різних спільнотах.

Література:

1. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО [Электронный ресурс]. — Париж : Изд-во ЮНЕСКО, 2005. — 231 с. — Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>
2. Фролов А. В. Реформа инновационной системы США: от STEM к STEAM—образованию / А. В. Фролов // Alma Mater (Вестн. высш. шк.). — 2013. — № 1. — С. 101—105.
3. Florida R. The Rise of the Creative Class : And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life / Richard Florida. — New York : Basic Books, 2002. — 404 p.
4. Greater Expectations: A New Vision for Learning as a Nation Goes to College: AAC&U's 2002 Report [Electronic resource] . — Washington, D. C., 2002. — 58 p. — Mode of access: <http://www.greaterexpectations.org/pdf/GEX.FINAL.pdf>
5. Harpham G. G. The Human and the Humanities / G. G. Harpham // Wake County Physician Magazine. — 2008. — Vol. 14. — № 4. — P. 26—35.
6. Kerr C. The Uses of the University: The Godkin Lectures on the Essentials of Free Government and the Duties of the Citizen Book / Clark Kerr. — Harvard University Press, 2001. — 288 p.
7. Nicolas A. T. de. Habits of Mind : Introduction to the Philosophy of Education / A. T. de Nicolas. — New York : iUniverse, 2000. — 582 p.
8. Race to the Top Program. Executive Summary of U.S. Department of Education [Electronic resource] — Mode of access: <http://www2.ed.gov/programs/racetothetop/executive-summary.pdf>.
9. Schwab J. J. The Practical 4: Something for Curriculum Professors to Do / Joseph J. Schwab // Curriculum Inquiry. — 1983. — Vol. 13. — № 3. — P. 239—265.
10. STEAM — Not STEM Whitepaper [Electronic resource]. — Mode of access: <http://steam-notstem.com/articles/whitepaper/>.
11. Tarnoff J. STEM to STEAM. Recognizing the Value of Creative Skills in the Competitive [Electronic resource] / John Tarnoff. — Mode of access: http://www.huffingtonpost.com/john-tarnoff/stem-to-steam-recognizing_b_756519.html.

У статті висвітлено основні тенденції функціонування гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах США як важливого базису підготовки фахівців усіх профілів. Розглянуто актуальні питання щодо її впровадження, які не лише стосуються навчального закладу, але й суспільства в цілому. Загальногуманітарна освіта у вищій школі США спрямована на виховання активних, відповідальних та креативних громадян, здатних мислити критично, що загалом сприяє формуванню у них гуманітарної культури.

Ключові слова: вища освіта, гуманітарна освіта, гуманітарні дисципліна, гуманітарна культура.

В статье освещены основные тенденции функционирования гуманитарного образования в высших учебных заведениях США как важного базиса подготовки специалистов всех профилей. Рассмотрены актуальные вопросы ее внедрения, которые не только касаются учебного заведения, но и общества в целом. Общегуманитарное образование в высшей школе США направлена на воспитание активных, ответственных и креативных людей, способных мыслить критически, что в целом способствует формированию у них гуманитарной культуры.

Ключевые слова: высшее образование, гуманитарное образование, гуманитарные дисциплина, гуманитарная культура.

The paper highlights the main trends functioning of liberal arts education in higher education institutions in the USA as an important basis of training professionals of all profiles. Actual issues of such implementation that are not only related to the institution, but also society as a whole. Liberal arts education in the USA colleges and universities aims to nurture active, responsible and creative citizens capable of critical thinking that generally contributes to their liberal culture.

Key words: higher education, liberal arts education, arts, liberal culture.